

| Araştırma Makalesi / Research Article |

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Derse Özgü Becerilerin Öğretiminin Karşılaştırılması

Comparison of Teaching of Course Specific Skills in 2005 and 2018 Social Studies Course Books

Gülşah Kuru¹, Ahmet Şimşek²

Anahtar Kelimeler

- 1.Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
- 3.Temel Beceriler
- 4.Beceri Eğitimi
- 5.Sınıf Öğretmeni

Keywords

1. Social Studies Textbook,
2. Social Studies Curriculum
3. Basic Skills
- 4.Teaching Skills
- 5.Primary School Teacher

Başvuru Tarihi/Received

11.03.2020

Kabul Tarihi /Accepted

29.11.2020

Öz

Beceri kavramı; öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler olarak tanımlanmaktadır. Yaşamın karmaşıklaşması, eğitilmiş insan sayısının çoğalması, günün koşullarına etkin bir şekilde uyum sağlayabilme, iletişimin artıp bilgi kaynaklarının çeşitlenmesi gibi sebeplerle eğitim ve öğretim sürecinde beceri kazandırmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında derse özgü becerilerin öğretimi karşılaştırılarak incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma verilerini, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programları ile ders kitapları oluşturmaktadır. Verilerin analizinde, betimsel analizden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda; 2018 yılında, 2005'e göre, daha fazla becerinin farklı metin türleriyle öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ders kitaplarındaki görseller incelendiğinde; 2005'de derse özgü beceriler için kullanılan görsellerde kavram karikatürlerinden yararlanıldığı, 2018'de kavram karikatürlerinin bulunmadığı, 2005 ders kitabında daha fazla görsel, daha az yazı kullanılıp bu durumun 2018'de tersi olduğu görülmüştür. Ölçme ve değerlendirme boyutunda incelendiğindeyse; açık uçlu sorular kullanıldığı, 2018'de sorular aracılığıyla daha çok becerinin kazandırılmaya çalışıldığı; ancak değerlendirilme boyutunun yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Abstract

The concept of skill; it is defined as the abilities designed to be acquired, developed and put into life in students during the learning process. It is thought that it is important to gain skills in the education and training process due to the complications of life, the increase of the number of trained people, the ability to adapt to the conditions of the day effectively, the increase in communication and the diversification of information resources. In this research, teaching of lesson-specific skills in 2005 and 2018 Social Studies textbooks was compared and analyzed. In the research, document review, one of qualitative research methods, was used. Research data consists of 2005 and 2018 Social Studies curricula published by Ministry of National Education and textbooks prepared for these programs. Descriptive analysis was used in analysis of data. In the research; in 2018 textbook, it is seen more skills are tried to be acquired by students with various text types. When visuals in textbooks are examined; it was determined concept cartoons were frequently used in visuals used for course-specific skills in 2005, there were no concept cartoons in 2018 and more visuals, less writing were used in 2005 textbook, this was the opposite in 2018. The visuals used in 2005 textbook are more realistic. In terms of measurement and evaluation; questions are generally open-ended; in 2018, more skills were tried to be gained through questions; it was concluded that it was not sufficient to acquire course-specific skills in assessment and evaluation section.

¹ Sorumlu Yazar, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sınıf Eğitimi A.B.D., İstanbul, TÜRKİYE; <https://orcid.org/0000-0003-2428-9972>

² İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi A.B.D., İstanbul, TÜRKİYE; <https://orcid.org/0000-0003-3591-8180>

Introduction

Social Studies is a discipline that aims to raise citizens who think, become active and skilled with democratic values in a globalizing world. It is seen that the studies related to the Social Studies course in our country are carried out on the basis of the curriculum. When the development process of Social Studies from past to present is analyzed, it is the first time that it was included in the 1968 program under this name; 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2015, 2017, by changing the curriculum, it is seen that the final form of the program was given in 2018. It is noteworthy that the most radical changes made when comparing the Social Studies curriculum are in the program in 2005. When the Social Studies curriculum is examined, it is known that the gains are mostly "knowledge" oriented; however, it is observed that with the changes in 2005 and afterwards, it is given importance to gain "skill" in Social Studies curriculum. The concept of skill; it is defined as the abilities designed to be acquired, developed and put into life in students during the learning process. In the 2005 Social Studies curriculum; critical thinking, creative thinking, communication, research, problem solving, decision making, using information technologies, entrepreneurship, using Turkish correctly, beautifully and effectively, observation, perception of space, perception of time and chronology, perception of change and continuity, social participation and empathy skills There are 15 skills (Kıroğlu, 2006; MEB, 2005; Sözen & Ada, 2018) in the program, 6 of these skills (observation, perception of space, perception of time and chronology, perception of change and continuity, social participation and empathy) it is stated that there are skills specific to the course (MEB, 2005); in the 2018 Social Studies curriculum; in addition to the skills included in the 2005 program; digital literacy, financial literacy, recognizing stereotypes and prejudices, location analysis, media literacy, drawing and interpreting tables, graphics and diagrams, innovative thinking, collaboration, environmental literacy, perceiving change and continuity, map and legal literacy, using evidence, decision There were 27 skills in total, namely giving, self-control and political literacy (MEB, 2018; Sözen & Ada, 2018). As in the 2005 program, observation, perception of space, perception of time and chronology, perception of change and continuity, social participation and empathy skills, as well as map literacy, stereotype and prejudice, using evidence, location analysis, media literacy and political literacy. 12 skills were accepted as course-specific skills. In this study, it is aimed to compare teaching of lesson-specific skills in 2005 and 2018 Social Studies textbooks. For this purpose: What are the lesson-specific skills that are aimed to be brought directly to the students according to their learning areas in the 2005 and 2018 Social Studies curriculum. How were these skills handled in the texts, visuals and assessment process in the 2005 and 2018 Social Studies textbooks? Answers to the questions were sought.

Method

In this research, document review method, one of the qualitative research methods, was used. The sample of the research consists of 2005 and 2018 Social Studies curricula with the decision of the Ministry of National Education Board of Education and Discipline and 4th grade textbooks prepared according to these programs. Research data was analyzed by descriptive analysis and evaluation was made based on 3 criteria determined by the researcher. These criteria are given below.

1. Handling skills in textbooks,
2. Handling skills in visuals in textbooks,
3. The handling of skills in terms of measurement and evaluation dimension in textbooks.

Result and Discussion

As a result of the research; in the 2018 textbook, it is seen that more skills are tried to be acquired by students with various text types compared to 2005. When the visuals in the textbooks are examined; it was determined that concept cartoons were frequently used in the visuals used for course-specific skills in 2005, there were no concept cartoons in 2018, and more visuals, less writing were used in the 2005 textbook, and this was the opposite in 2018. The visuals used in the 2005 textbook are more realistic. When the textbooks are analyzed in terms of measurement and evaluation; the questions prepared are generally open-ended; in 2018, more skills were tried to be gained through questions; however, according to the texts used and the visuals used, it was concluded that it was not sufficient to acquire course-specific skills in the assessment and evaluation section. For the measurement and evaluation in the textbooks; instead of asking students 5N 1K questions with short answers, in accordance with the requirement of the 21st century; It is believed that it is important to use open-ended questions that lead to higher-level thinking in terms of raising individuals who think, research and question. It is recommended that the textbooks are prepared in this direction and that qualified questions in the measurement-evaluation dimension are included. It may be suggested to review the existing questions and to prepare qualified questions by reviewing them in terms of being open-ended but appropriate for student level.

GİRİŞ

Sosyal Bilgiler, küreselleşen bir dünyada demokratik değerlerle donatılan, düşünen, etkin ve beceri sahibi vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir disiplindir. Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersine ilişkin çalışmaların, öğretim programı temelinde yapıldığı görülmektedir. Siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel alandaki gelişmeler ve bilimin, teknolojinin hızla gelişmesi; bu gelişmelerin eğitime yansımaları ve öğretim programlarının da değişen koşullara uygun hale getirilmesini zorunlu kılmaktadır (Tay, 2017). İlkokulda Sosyal Bilgiler, öğrencilerin öğrendiklerini günlük yaşamlarında uygulayabilmeleri için, öğrenme alanlarının farklı teori ve ilkeler kullanılarak bütünleştirilmesi gereken disiplinlerarası bir konudur (Chuang, Hwang ve Tsai, 2018). Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin geçmişten günümüze gelişim süreci incelendiğinde; dersin bu adla ilk kez 1968 programında yer aldığı; 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2015, 2017 yılları öğretim programlarında da değişikliğe uğrayarak, programa son şeklinin 2018’de verildiği görülmektedir (Kaymakçı, 2009; Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

Sosyal Bilgiler öğretim programları karşılaştırıldığında yapılan en köklü değişikliklerin 2005 yılındaki programda olduğu dikkat çekmektedir. 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı, sosyal oluşturmacı yaklaşımı benimsemiş, bu doğrultuda dersin temeli “tematik” anlayışa dayanmıştır. 2005 programı, önceki programlardan ayrılan ve sonraki programlara ışık tutan birçok farklılıkta oluşmuştur. Ders kitaplarının öğretmen kılavuz kitabı, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı olmak üzere bir setten oluşması, disiplinler arası bir yaklaşım doğrultusunda hareket etmesi, hedef ve davranış ifadelerinin yerine “kazanım” ifadesinin kullanılması, davranışçı yaklaşımın yerini ‘yapılandırmacı’ yaklaşımın alması, öğrenme alanı, beceri, değer, ilişkilendirme, ara disiplinler ve yapılandırmacı değerlendirmenin olması bu farklılıklara örnek olarak verilebilir (Kıroğlu, 2006; Tay, 2017). Temelinin 2005 programında atıldığı, şuan uygulamada olan Sosyal Bilgiler öğretim programı da salt bilgi aktarmaktan ziyade; öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan, sade, anlaşılır, “değer” ve “beceri” kazandırmayı hedefleyen bir yapıdadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018; Yalçın ve Akhan, 2019).

Beceri kavramı; öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler olarak tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005; MEB, 2018). Yaşamın karmaşıklaşması, eğitilmiş insan sayısının çoğalması, günün koşullarına etkin bir şekilde uyum sağlayabilme, iletişimin artıp bilgi kaynaklarının çeşitlenmesi gibi sebeplerle eğitim ve öğretim sürecinde beceri kazandırmanın önemli olduğu düşünülmektedir (Mutluer, 2013).

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, gözlem, mekân algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerisi olmak üzere 15 beceri yer almakta olup (Kıroğlu, 2006; MEB, 2005; Sözen ve Ada, 2018) programda bu becerilerin 6’sının (gözlem, mekân algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerisi) derse özgü beceriler olduğu belirtilmiştir (MEB, 2005); 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında ise; 2005 programında yer alan becerilere ek olarak; dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, konum analizi, medya okuryazarlığı, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, yenilikçi düşünme, işbirliği, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, harita ve hukuk okuryazarlığı, kanıt kullanma, karar verme, özdenetim ve politik okuryazarlık olmak üzere toplam 27 beceri yer almıştır (MEB, 2018; Sözen ve Ada, 2018). 2005 programında olduğu gibi, gözlem, mekân algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerileri ile bunlara ek olarak harita okuryazarlığı, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, konum analizi, medya okuryazarlığı ve politik okuryazarlık olmak üzere 12 beceri derse özgü beceriler olarak kabul edilmiştir (MEB, 2018).

Literatür incelendiğinde; Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan becerilerin öğrencilere kazandırılması ile ilgili yapılan araştırmalarda daha çok, öğretmen görüşleri alındığı ve araştırma sonuçlarında bu becerilerin öğrencilere yeterli düzeyde kazandırılmadığı, öğretmenlerin müfredatta yer alan beceriler ve bu becerilerin öğretimi konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığı ve becerilerin kazandırılmasında ders kitaplarını da yeterli bulmadıkları görülmektedir (Çelikkaya, 2011; Hayırsever ve Kısakürek, 2014; Mutluer, 2013; Öztürk ve Mutlu, 2017).

Beceri öğretiminde ders kitapları üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ise; beceri ve beceri eğitimine ilişkin bilgilere öğretmen kılavuz kitaplarında 4.sınıfta yer verilmediği; mekân algılama ile tablo, diyagram ve grafik okuma becerilerinin bu sınıf düzeyinde en fazla üzerinde durulan beceriler olduğu ve Sosyal Bilgiler dersine ait alan becerilerinden mekân algılama, gözlem ve tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme becerilerinin öğrencilere iyi şekilde aktarılırken, tablo, diyagram ve grafik okuma, sosyal katılım ve grafik hazırlama becerilerinin ise yeterli düzeyde aktarılmadığı (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2019) ve ders kitaplarında becerilerin tüm etkinlikler içerisinde dengeli bir dağılım göstermeyip ortak becerilere daha fazla yer verildiği, derse özgü becerilere ise daha yer az yer verildiği (Aydemir ve Adamaz, 2017) sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan beceriler, 21.yy’ın gereğine uygun şekilde öğrenci yetiştirilmesini hedefleyen becerilerdir. Bu ders aracılığıyla, öğrencilerin temel becerileri öğrenme sürecinde kazanmaları ve bu becerileri yaşamlarına en iyi şekilde aktarabilmeleri amaçlanmaktadır. Çağın koşulları göz önüne alındığında eğitim sistemleri; araştıran, düşünen, sorgulayan bireyler yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple, bireylerin Sosyal Bilgiler öğretim programında belirtilen temel becerileri ve Sosyal Bilgiler dersine ait becerileri kazanması önem arz etmektedir (Çelikkaya, 2011). Ders kitaplarının ise, öğrencilerin öğrenme düzeyini etkileyen faktörlerden biri olduğu (Önal ve Kaya, 2006) ve eğitim kurumlarında sıklıkla kullanıldığı göz önüne alındığında; beceri öğretiminin kazandırılmaya çalışılmasında ders kitaplarının önemli bir araç olduğu düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde, bu konuda yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı, yapılan çalışmaların genellikle öğretmen görüşleriyle sınırlı kaldığı; ders kitabı incelemeye yönelik çalışmaların ise daha çok, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere

yönelik olduğu görülmektedir (Cüro ve Gömleksiz, 2011; Kuş, Meray ve Karatekin, 2013). İçinde bulunduğumuz çağda, beceri eğitiminin sıklıkla vurgulanıp, yeni öğretim programlarında beceri eğitimi üzerinde önemle durulduğu görülmektedir. Bu sebeple, okullarda kullanılan, temel eğitim araç gereçlerinden biri olan ders kitaplarının beceri eğitimi boyutunda ele alınmasının önem arz ettiği düşünülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, konu ile ilgili yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı görülmekte olup araştırmamızın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, derse özgü becerilerin öğretiminin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programlarında öğrenme alanlarına göre öğrencilere doğrudan kazandırılması hedeflenen derse özgü beceriler nelerdir?
2. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan metinlerde, programda belirtilen derse özgü beceriler nasıl ele alınmıştır?
3. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görsellerde programda belirtilen derse özgü beceriler nasıl ele alınmıştır?
4. Öğrenme alanlarına göre sınıflandırıldığında 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme boyutunda derse özgü beceriler nasıl ele alınmıştır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla onaylanan 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan metinleri, görselleri ve soruları; dersin öğretim programlarındaki ortak ve derse özgü beceriler açısından incelemek amacıyla bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinde; araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesi amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla 2005 ve 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programları ve bu programlara göre hazırlanmış ilköğretim 4.sınıf ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmada; 4.sınıf Gizem Yayıncılık Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.07.2005 tarih ve 255 sayılı Kurul Kararı ve 4.sınıf Tuna Yayınevi Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 28 Mayıs 2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla (listenin 25.sirasında) kabul edilen Sosyal Bilgiler ders kitapları kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Araştırmada incelenmiş olan 2018 öğretim programına, Millî Eğitim Bakanlığı'nın internet sitesinden PDF olarak; 2005 programına ve 2005 ile 2018 ders kitaplarına ise, basılı materyal olarak ulaşılmıştır.

Araştırmada öncelikli olarak, 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında belirtilen derse özgü beceriler (gözlem, mekân algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerisi) ve 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan derse özgü beceriler (değişim ve sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, empati, harita okuryazarlığı, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekân algılama, politik okuryazarlık, sosyal katılım ve zaman ve kronolojiyi algılama) belirlenmiş, sonrasında bu becerilerin ders kitaplarında yer alma durumları tespit edilip karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri, betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz; verilerin gösterildiği, betimlendiği, anlatıldığı bir irdeleme, bir olayın neden olduğu ve kimleri ilgilendirdiği sorularına cevap vermek üzere elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analiz türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Betimsel analiz, dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada araştırmacı araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden, alan yazın taramalarından elde ettiği boyutlar ile veri analizi için bir çerçeve oluşturur. Bu, verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmesini sağlar. Araştırmacı daha önce oluşturmuş olduğu çerçeveye dayalı olarak verileri okur, düzenler ve sayısallaştırır (Dawson, 2009). Bu çalışmada, araştırmacı tarafından belirlenen 3 ölçüt üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bu ölçütler aşağıda verilmiştir.

Ders kitaplarındaki metinlerde becerilerin ele alınışı, ders kitaplarındaki görsellerde becerilerin ele alınışı ve ders kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme boyutu açısından becerilerin ele alınışı. Belirlenmiş bu ölçütler doğrultusunda ders kitapları incelenerek elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde, iki araştırmacı yer almış; araştırmanın analizi, araştırmacılar tarafından eş zamanlı olarak birbirinden bağımsız yapıp ortaya çıkan kategori ve kodlar karşılaştırılmış ve fikir birliğine varılmıştır. Çalışmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'a (1994) ait güvenilirlik hesaplama formülünden yararlanılıp analiz sonuçları sayısallaştırılarak %88'lik uyum sonucu ile çalışma güvenilir kabul edilmiştir. Süreç boyunca uzman görüşlerine başvurulmuştur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki derse özgü becerilerin öğretiminin karşılaştırılmasına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Derse Özgü Beceriler ve Öğrenme Alanları Öğretim programlarında yer alan öğrenme alanı-derse özgü beceri eşleştirmesi Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrenme alanlarına göre doğrudan verilmesi beklenen becerilerin dağılımı

Öğretim Programları	Öğrenme Alanları	Doğrudan Verilmesi Beklenen Becerilerin Dağılımı
2005 Programı	1. Birey ve Toplum	1. Kanıt Kullanma
	2. Kültür ve Miras	2. Araştırma
	3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler	3. Mekânı Algılama
	4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim	4. Mekânı Algılama
	5. Bilim Teknoloji ve Toplum	5. Eleştirel Düşünme
	6. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal 7. Örgütler	6. Eleştirel Düşünme
	8. Güç, Yönetim ve Toplum	7. Karar Verme
	9. Küresel Bağlantılar	8. Araştırma
2018 Programı	1. Birey ve Toplum	1. Kanıt Kullanma, Zaman ve Kronolojiyi Algılama ile Empati kurma
	2. Kültür ve Miras	2. Kanıt Kullanma, Zaman ve Kronolojiyi Algılama ile Değişim ve Sürekliliği Algılama
	3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler	3. Mekânı Algılama, Harita Kullanma, Konum Analizi, Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama
	4. Bilim Teknoloji ve Toplum	4. Değişim ve Sürekliliği Algılama
	5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Öz Denetim, Karar Verme ve Finansal Okuryazarlık
	6. Etkin Vatandaşlık	5. İş Birliği, Sosyal Katılım ve Karar Verme
	7. Küresel Bağlantılar	6. Araştırma ve Empati
		7. Araştırma ve Empati

(Kaynak: MEB 2005, 2018)

2018 programında bir öğrenme alanı ile doğrudan verilmesi beklenen birden fazla becerinin olduğu, 2005 programında ise, her öğrenme alanının bir beceriyle eşleştirilip aynı becerilerin tekrar ettiği görülmektedir. Bu durum, yeni programda beceri eğitimine daha fazla önem verildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bir öğrenme alanı ile birden fazla becerinin kazandırılmaya çalışılmasının ise, beceriler arası ilişki kurularak kazanılması beklenen becerileri pekiştirme amacı taşıdığı söylenebilir.

Öğrenme Alanlarına Göre 2005 ve 2018 Ders Kitaplarında Sosyal Bilgiler Dersine Özgü Becerilerin Ele Alınışı

Bu bölümde derse özgü becerilerin ele alınışı, ilgili ders kitapları incelenerek; program ve bu programlarda yer alan öğrenme alanlarına göre sınıflandırılıp; metin türü, görsellerin kullanımı ve kitapta yer alan değerlendirme boyutu açısından incelenmiştir.

1. Metinlerde Derse Özgü Becerilerin Ele Alınışı

Tablo 2'de 2005 ve 2018 öğretim programlarında "aynı adı taşıyan" öğrenme alanlarındaki derse özgü becerilerin; Tablo 3'te ise, "farklı adı taşıyan" öğrenme alanlarındaki derse özgü becerilerin metin türleri açısından ele alınışı yer almaktadır.

Tablo 2. Her iki programda yer alan öğrenme alanlarındaki derse özgü becerilerin metin türlerine göre ele alınışı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programları	Ele Alınan Beceriler	Metin Türü
Birey ve Toplum	2005 Programı	-Empati	-Bilgilendirici kısa metinler
	2018 Programı	-Kanıt Kullanma -Zaman ve Kronolojiyi Algılama ile Değişim ve Sürekliliği Algılama -Empati	-Bilgilendirici uzun metinler -Biyografi ile örnek olay metinleri -Röportaj, düz metin ve şiir
Kültür ve Miras	2005 Programı	-Zaman ve Kronolojiyi Algılama ile Değişim ve Sürekliliği Algılama	-Şiir, röportaj ve tiyatro metni
	2018 Programı	-Kanıt Kullanma -Zaman ve Kronolojiyi Algılama ile Değişim ve Sürekliliği Algılama -Politik Okuryazarlık	-Bilgilendirici uzun metinler -Biyografi, anı ve örnek olay metni -Bilgilendirici uzun metin

Öğrenme Alanları	Öğretim Programları	Ele Alınan Beceriler	Metin Türü
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	2005 Programı	-Mekânı Algılama -Empati	-Anı, Mektup -Şiir ve bilgilendirici uzun metinler
	2018 Programı	-Mekânı Algılama -Harita Okuryazarlığı ile Konum Analizi -Empati	-Bilgilendirici kısa metinler -Bilgilendirici uzun metinler -Tiyatro
Üretim, Tüketim ve Dağıtım	2005 Programı	-Gözlem ve Mekânı Algılama	-Gazete haberleri, fıkra, şiir, karikatür
	2018 Programı	-Gözlem ve Mekânı Algılama -Değişim ve Sürekliliği Algılama ile Zaman ve Kronolojiyi Algılama	-Bilgilendirici uzun metinler, bilgilendirici kısa metinler -Bilgilendirici kısa metinler, bilgilendirici uzun metinler, şiir
Bilim Teknoloji ve Toplum	2005 Programı	-Değişim ve Sürekliliği Algılama ile Zaman ve Kronolojiyi Algılama	-Kavram karikatürleri, bilgilendirici kısa metinler, günlük, gazete haberleri
	2018 Programı	- Değişim ve Sürekliliği Algılama, Zaman ve Kronolojiyi Algılama ve Mekânı Algılama	-Bilgilendirici metinler
Küresel Bağlantılar	2005 Programı	-Sosyal Katılım	-Gazete haberleri, bilgilendirici kısa metinler, şiir
	2018 Programı	-Empati, Sosyal Katılım ve Politik Okuryazarlık	-Bilgilendirici metinler, dilekçe, gazete haberleri

2018 ders kitabında, öğrenme alanlarının her biri için daha fazla becerinin öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı, metin türleri açısından incelendiğinde; 2018 ders kitabındaki bilgilendirici metinlerin 2005 ders kitabına göre daha uzun olduğu ve 2018 ders kitaplarındaki metin türlerinin beceri kazandırılma açısından 2005'e göre daha fazla çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 3. Programlarda ortak olmayan öğrenme alanlarındaki derse özgü becerilerin metin türlerine göre ele alınışı

Öğretim Programları	Öğrenme Alanları	Ele Alınan Beceriler	Metin Türü
2005 Programı	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	-Sosyal Katılım ve Empati	-Gazete haberleri, mektup, dilekçe, fıkra, röportaj, şiir, bilgilendirici kısa metin
2005 Programı	Güç, Yönetim ve Toplum	-Sosyal Katılım -Empati	-Gazete haberleri, örnek olay, dilekçe -Şiir
2018 Programı	Etkin Vatandaşlık	-Sosyal Katılım, Empati, Politik Okuryazarlık	-Bilgilendirici metinler, anı

Programlardaki ortak olmayan öğrenme alanlarına göre becerilerin nasıl ele alındığı incelendiğinde, sosyal katılım ve empati becerileri üzerinde durulduğu görülmektedir. Sosyal katılım ve empati becerilerinin öğrencilere kazandırılması açısından, 2005 ders kitabının 2018'e göre metin türü bakımından çeşitlilik gösterdiği göze çarpmaktadır.

Literatür incelendiğinde; kanıt kullanma becerisinin üzerinde daha çok 2018 programında durulup bilgilendirici uzun metinler aracılığıyla bu becerinin öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu araştırmanın bulgularından yola çıkarak, zaman ve kronolojiyi algılama ile değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin her iki ders kitabında da üzerinde sıklıkla durulan beceriler olduğu, bu becerilerin 2018 ders kitabında biyografi ve örnek olay metinleri gibi gerçek hayat durumlarına uygun metinler aracılığıyla öğrencilere kazandırılması hedeflenirken; 2005'te kavram karikatürleri, şiir, röportaj, tiyatro gibi eğlenceli metinler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmüştür.

Kaymakçı (2013), araştırmasında; Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitaplarında sıklıkla hikâye, anı ve biyografi gibi gerçek hayat durumlarından yararlandığı, en az oranda ise; tiyatro ve mektup türlerinden yararlandığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Programlardaki ortak olmayan öğrenme alanlarına göre (Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Güç, Yönetim ve Toplum ve Etkin Vatandaşlık) becerilerin nasıl ele alındığı incelendiğinde, sosyal katılım ve empati becerileri üzerinde durulduğu görülmektedir. Literatür de bunu destekler niteliktedir (Karasu-Avcı ve Faiz, 2018). Sosyal katılım ve empati becerilerinin öğrencilere kazandırılması açısından, 2005 ders kitabının 2018'e göre metin türü bakımından çeşitlilik gösterdiği göze çarpmaktadır. Bu beceriler, 2005 ders kitabında gerçek olaylar, durumlar üzerinden, gazete haberlerinden yararlanılarak; 2018'de ise; daha çok kurgusal metinler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Önal ve Kaya (2006) çalışmasında, 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerlendirmiş, 2005 programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki

metinlerin, kullanılan resimlerin çocukların her gün karşılaşabilecekleri türden, günlük yaşamdan alınan, gerçekçi nitelikte resimler olduğu ve gazete haberlerine sıklıkla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Devci (2005) çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin düşünme ve karar verme becerilerinin gelişmesi için güncel olaylarla ilgilenmelerinin gerekli olduğunu, güncel olayların öğretiminde ise; gazetelerin önemli bir araç olarak kullanılması gerektiği sonuçlarına ulaşmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde kurmaca metinler yerine gazete kullanımı gibi günlük hayatla doğrudan bağ kurulabilecek metinlerin, araçların kullanılması, bu araçların doğru kullanımı konusundaysa öğretmenlerin bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ders Kitabından Örnekler

Empati Becerisi

2005 ders kitabında empati becerisine dönük olarak sıklıkla kısa bilgilendirici metinler kullanıldığı görülmektedir. Bu metinlerden birinde geçen örnek ifade aşağıda verilmiştir:

"...Çocuklarına karşı çok merhametli olmasına rağmen bazen yaramazlıklarımızdan dolayı bize kızdığı da olur. Onu anlayabiliyorum."(sf. 27)

Empati becerisi, metinde bir çocuğun kendisini ailesinin yerine koyarak, onları anlayabilmesi şeklinde ifade edilmiştir.

2018 ders kitabında empati becerisine yönelik yer alan gazete haberindeki ifade de ise;

"Acil hastalar için aranması beklenen 112 Acil Komuta Merkezine dakikada onlarca gereksiz arama gelmesi sağlık operatörlerini zor durumda bırakıyor.. Siz yerlerinde olsaydınız?"(sf. 117)

Empati becerisi 2018 ders kitabında, farklı metin türleri ile öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Gerçek hayat durumlarına yer verilmiş ve sağlık personellerinin yaşadığı zorluklar düşünülerek onlarla empati kurulmuştur.

Mekânı Algılama Becerisi

2005 ders kitabında, bilgilendirici metinler aracılığıyla mekânı algılama becerisi verilmeye çalışılmıştır. "Yönlerini Bildiler, Yollarını Buldular" başlıklı metinde ormanda yönlerini kaybeden çocukların doğadan yararlanarak yönlerini nasıl buldukları ifade edilmiş, bu yolla mekânı algılama becerisinin kazandırılması hedeflenmiştir (sf.68). 2018 ders kitabında ise; Hacivat Karagöz tiyatro metni ile bu beceri kazandırılmaya çalışılmıştır. "Karagöz Evini Arıyor" başlıklı metinde Karagöz'ün yönünü bulmaya çalışması ve bu sırada Hacivat'ın sözlerini yanlış anlaması ele alınmaktadır. Bu sayede çocukların eğlenerek öğrenebilmesinin ve öğrenmenin kalıcı olabilmesinin amaçlandığı düşünülmektedir (sf. 62). Mekânı algılama becerisi, 2005 ders kitabında bilgilendirici metinler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılmış; 2018 ders kitabında ise, eğlenceli tiyatro metinleri ile bu becerinin kazandırılması hedeflenmiştir. Baloğlu-Uğurlu ve Aladağ (2015) tarafından yapılan, "Mekânsal Düşünmenin Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Yeri ve Öğretmenlerin Bu Beceri Hakkındaki Görüşleri" araştırmasında, öğretmenlerin öğrencilerin yaşadıkları mekânı tanımlarını ve o mekânla etkileşim içinde bulunmalarının gerektiği ifade edilmektedir. Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin bu becerinin kazandırılması için sıklıkla teknolojiye yararlandıkları ve literatürde de bu becerinin animasyonlar, dijital haritalar ile öğrencilere kazandırılmasının, öğrenciler üzerinde olumlu yönde etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Zaman ve Kronolojiyi Algılama ile Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerileri

Zaman ve Kronolojiyi Algılama ile Değişim ve Sürekliliği Algılama becerileri her iki ders kitabında da üzerinde sıklıkla durulan beceriler olmuştur. 2005 programında bu becerilerin kazandırılması sıklıkla kavram karikatürleriyle, öğrencileri düşündürmeye ve eğlenmeye yöneltici şekilde, 2018 ders kitabında ise; sıklıkla geçmiş günümüz bağı kurup önemli icatları yapan kişilerin biyografilerinden yararlanılması şeklinde olmuştur.

Kanıt Kullanma Becerisi

2018 ders kitabında üzerinde durulan beceridir. Bilgilendirici uzun metinler aracılığıyla ele alınmıştır. Metinler içeriğinde, kimlik belgelerinin geçmişten günümüze tanıtımı, parmak izinin önemi ve önemli tarihi olayların kronolojik sıralamasını kaynağa dayandırma yer almaktadır.

Sosyal Katılım Becerisi

Her iki ders kitabında da çeşitli metin türleri yoluyla ele alınan bu beceri, 2005 ders kitabında gerçek olaylar, durumlar üzerinden (gazete haberleri, mektup, dilekçe), 2018 ders kitabında ise daha çok; kurgusal metinler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır.

2. Görsellerde Derse Özgü Becerilerin Ele Alınışı

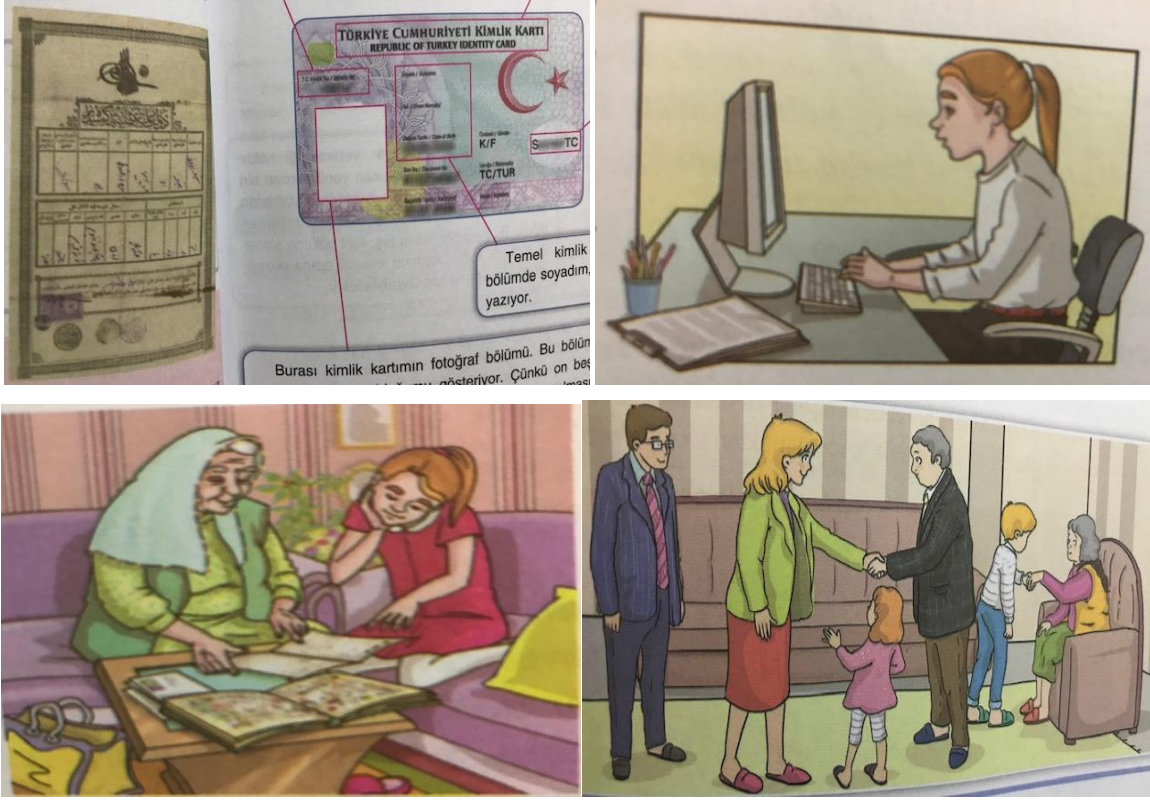
2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde, görsellerde değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama ve sosyal katılım becerilerinin ele alındığı görülmektedir. 2005 ders kitabında bu beceriler için kullanılan görsellerde kavram karikatürlerinden sıklıkla yararlandığı, 2018 ders kitabında kavram karikatürlerinin hiç yer almadığı ve 2005 ders kitabında daha çok görsel, daha az yazı kullanılıp bu durumun 2018 ders kitabında tam tersi olduğu tespit edilmiştir. 2005 ders kitabındaki görseller, 2018 ile karşılaştırıldığında daha gerçekçi nitelikte olduğu söylenebilir.

a. Değişim ve Sürekliliği Algılama ile Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerilerine Yönelik Ders Kitaplarındaki Görseller

Şekil 1. 2005 ders kitabında yer alan değişim ve sürekliliği algılama ile zaman ve kronolojiyi algılama becerilerine yönelik örnek görseller

2005 ders kitabında sıklıkla kavram karikatürlerine yer verildiği görülmektedir. Karikatürler dışında kullanılan görseller ise; genellikle gerçekçi nitelikte; yani günlük yaşama uygun, yaşamda karşılaşılan resimlerdir.

Şekil 2. 2018 ders kitabında yer alan değişim ve sürekliliği algılama ile zaman ve kronolojiyi algılama becerilerine yönelik örnek görseller

2018 ders kitabındaki görseller daha çok, metne göre çizilmiş gerçek olmayan resimlerdir. Kavram karikatürlerine yer verilmediği görülmektedir. Metne göre çizilmiş resimlerde, konuya göre tasarlanan çizimler bulunmaktadır. Kişilerin yüzleri veya çevredeki objelerin, orijinalinden farklı, daha yapay gösterildiği görülmektedir. 2018 ders kitabında, bu durumun ağır bastığı düşünülmektedir.

b. Mekânı Algılama Becerisine Yönelik Ders Kitaplarındaki Görseller

Şekil 3. 2005 ders kitabında yer alan mekânı algılama becerisine yönelik örnek görseller

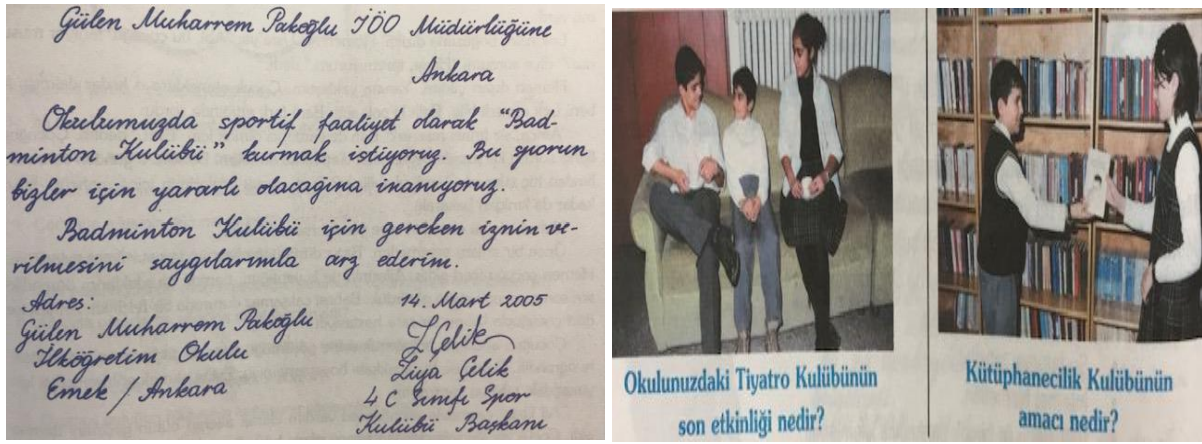
2005 ders kitabında mekânı algılama becerisine yönelik olarak, kavram karikatürü niteliğindeki çizimlerden yararlanıldığı görülmektedir.

Şekil 4. 2018 ders kitabında yer alan mekanı algılama becerisine yönelik örnek görseller

2018 ders kitabında yer alan görsellerin metne göre çizilen resimler olduğu dikkat çekmektedir. 2005'te kullanılan, karikatür niteliğindeki çizimlerin, çocukların resme baktıklarında ne anlatılmak istendiğini daha iyi anlamalarını sağlayacağı, kazandırılmak istenen becerilerin somutlaştırılmasına yarayacağı ve sınıf içi tartışma ortamı yaratarak öğrencilerin sürece aktif katılımlarını arttıracığı düşünülmektedir.

c. Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Ders Kitaplarındaki Görseller

Şekil 5. 2005 ders kitabında yer alan sosyal katılım becerisine yönelik örnek görseller

2005'te sosyal katılım becerisine yönelik olarak kullanılan görsellerin, dilekçe örneği ve gazete haberlerinden örnekler gibi gerçek hayat durumlarıyla ilgili olduğu görülmektedir.

Şekil 6. 2018 ders kitabında yer alan sosyal katılım becerisine yönelik örnek görseller

2018 ders kitabındaki görsellerin metne göre hazırlanmış olan, sosyal ve kültürel etkinliklerden örnek resimler olduğu görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan görseller, "beceri eğitimi" açısından incelendiğinde; 2005 ders kitabında derse özgü beceriler için kullanılan görsellerde kavram karikatürlerinden sıklıkla yararlandığı, 2018 ders kitabında kavram karikatürlerinin hiç

yer almadığı ve 2005 ders kitabında daha çok görsel, daha az yazı kullanılıp bu durumun 2018 ders kitabında tam tersi olduğu tespit edilmiştir. 2005 ders kitabındaki görseller, 2018 ile karşılaştırıldığında daha gerçekçi niteliktedir.

Şahin (2014), araştırmasında; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel tasarım ilkelerinin etkili kullanılmadığı; resim, fotoğraf gibi öğelerin sıklıkla yer alıp kavram haritası, kavram karikatürleri, şema, bulmaca, grafik gibi unsurlara yer verilmediği sonuçlarına ulaşmıştır. Tokcan ve Alkan (2013), Sosyal Bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisini incelemiş ve kavram karikatürleri ile desteklenerek yapılan öğretimin geleneksel veya programa dayalı öğretime göre daha etkili olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Literatür bu durumu destekler niteliktedir (Akbaş ve Toros, 2016; Sidekli, Er, Yavaşer ve Aydın, 2014; Topcubaşı ve Polat, 2014).

3. Derse Özgü Becerilerin Ölçme ve Değerlendirme Boyutunda Ele Alınışı

Bu bölümde, Sosyal Bilgiler dersine özgü becerilere yönelik olarak ders kitaplarında yer alan sorular incelenmiştir. Tablo 4'te, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerlendirme sorularında, derse özgü hangi becerileri ölçmeye ağırlık verildiği ve hazırlanan soruların hangi türde oldukları yer almaktadır. Beceriler, öğrenme alanlarına göre ayrı ayrı ele alınmıştır.

Tablo 4. 2005 ve 2018 sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan öğrenme alanlarındaki derse özgü becerilerin değerlendirme sorularına göre ele alınışına yönelik bulgular

Öğrenme Alanları	Öğretim Programları	Ele Alınan Beceriler	Soru Türü	Açık Uçlu Sorulara Kitaptan Örnekler
Birey ve Toplum	2005 Programı	Empati	Açık Uçlu	-Resimde görmüş olduğun insanların duygularını tarif edebilir misin? (sf.23) -Hikâyede geçen kadının yerinde olsan neler hissederdin? (sf.30)
	2018 Programı	Empati	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli	-İnsanın kendisini başka insanların yerine koymasının faydaları neler olabilir? (sf. 25) -Yapmayı istediğiniz işlerle yeteneklerinizin uyumlu olup olmadığı konusunda neler söylemek istersiniz? (sf. 24) -Aşağıdaki davranışlardan hangisinin empatiyi en doğru şekilde tanımladığı söylenebilir? (sf. 32) A)Karşısındaki kişinin hissettiklerini tahmin edip ona göre davranma B)Karşısındaki kişinin dostluğunu kazanmaya çalışma C)Karşısındaki kişiye onun kendisine davrandığı gibi davranma D)Karşısındaki kişinin hatasını yüzüne vurmama
Kültür ve Miras	2005 Programı	a)Empati b)Değişim ve Sürekliliği Algılama	Açık Uçlu	a)-...bu konuşmayı dinlerken neler hissetmiş olabilir? (sf. 39) a)Şuana kadar gördüğün düşünlerde neler hissettin? (sf. 45) b)Kültürel özelliklerin değişimini mesleklerden örnekler vererek açıklayabilir misin? (sf. 65)
	2018 Programı	a)Zaman ve Kronolojiyi Algılama b)Kanıt Kullanma	Açık Uçlu	a)Çevrenizde gördüğünüz ve etnografya müzelerinde sergilenmesi gerektiğini düşündüğünüz nesnelere hangi örnekleri verebilirsiniz? (sf. 40) b)Aile tarihinizi yazarken evinizde bulunan yazılı ve görsel belgeler ile eşyalardan hangilerinin size yardımcı olacağını söyleyebilirsiniz? Neden? (sf. 34)
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	2005 Programı	Mekânı Algılama	Açık Uçlu	-Karınca yuvalarına bakarak yön tespit edebilir misin? Doğadan yararlanarak yönünü bulabilir misin? (sf. 70) -Bu tarifile postaneyi bulabilir miydin? (sf. 72)
	2018 Programı	a)Mekânı Algılama b)Konum Analizi	Açık Uçlu Boşluk Doldurma	a)Karagöz'e yönünü bulma konusunda yardım etmek isteseydiniz ona hangi önerilerde bulunurdunuz? (sf. 62) b)Güneş...doğup...batar. (sf. 90) b)Haritalar olmasaydı neleri yapmakta zorlanırdık? Neden? (sf. 77)
Üretim, Tüketim ve Dağıtım	2005 Programı	-	-	-
	2018 Programı	Mekânı algılama	Açık Uçlu	-İzmit ve çevresinin ekonomik faaliyetleri ile yaşadığınız yerin ekonomik faaliyetleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir? (sf. 130)
Bilim Teknoloji ve Toplum	2005 Programı	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Açık Uçlu	-Zaman belirleme araçlarından saatin geçmişten günümüze gelişimi nasıl olmuştur? (sf. 143)

Öğrenme Alanları	Öğretim Programları	Ele Alınan Beceriler	Soru Türü	Açık Uçlu Sorulara Kitaptan Örnekler
Küresel Bağlantılar	2018 Programı	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Açık Uçlu	-Seyahatler gibi teknolojinin gelişimiyle birlikte değişime uğrayan insan faaliyetlerine başka hangi örnekleri verebilirsiniz? (sf. 102) -İlk halinden günümüze kadar en köklü değişime uğramış olan teknolojik ürün hangisidir? Neden? (sf. 120)
	2005 Programı	-	-	-
	2018 Programı	Eleştirel Düşünme	Açık Uçlu	-Sizce insanlar farklı kültürlerle neden saygı göstermelidir? (sf. 195)

Tablo 4’de Üretim, Tüketim ve Dağıtım ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına yönelik olarak, 2005 ders kitabında becerileri kazandırmaya dönük sorulara yer verilmediği görülmektedir. Bu durumun, beceri eğitimine 2018 programında daha fazla önem verildiğini destekler niteliktedir. Oysaki bu öğrenme alanlarına dönük becerilerin kazandırılması için, sürecin değerlendirme sorularıyla desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Değerlendirme soruları, performans görevleri şeklinde olursa, öğrencilerin daha etkin olacağı ve bu becerileri içselleştireceği düşünülmektedir.

Tablo 5. 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarında ortak olmayan öğrenme alanlarındaki derse özgü becerilerin değerlendirme sorularına göre ele alınışı

Öğretim Programları	Öğrenme Alanları	Ele Alınan Beceriler	Soru Türü	Açık Uçlu Sorulara Kitaptan Örnekler
2005 Programı	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Sosyal Katılım	Açık Uçlu	-Katıldığın ya da televizyondan izlediğin bir nikâh törenini anlatabilir misin? (sf. 146) -Okulunuzda başlatabileceğiniz bir sosyal etkinlik öneriniz. (sf. 159)
2005 Programı	Güç, Yönetim ve Toplum	Sosyal Katılım	Açık Uçlu	-...böyle bir yardım grubu kurmaya ne dersin? (sf. 179) -... böyle bir seçimde aday olmak ister misin? (sf. 181)
2018 Programı	Etkin Vatandaşlık	Sosyal Katılım	Açık Uçlu	-Çocukların barınma, beslenme ve sağlık hizmetlerinden gerektiği gibi faydalanmaları için neler yapılmalıdır? (sf. 155) -Okulunuzda hangi eğitsel ve sosyal etkinlikler yapılıyor? (sf. 163) -Okulunuzda Okuma Çemberi Topluluğu kurarak faaliyette bulunmak ister misiniz? (sf. 166)

Tablo 4 ve Tablo 5 incelendiğinde, daha az becerinin sorular yoluyla kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. 2018 ders kitabı, 2005’e göre daha fazla becerinin kazandırılmasını hedeflemektedir. 2005’te genellikle açık uçlu sorulardan yararlanılırken, 2018 ders kitabında empati ve mekân algılama becerileriyle ilgili, çoktan seçmeli ve boşluk doldurma sorularının da bulunduğu tespit edilmiştir. 2005 ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kitapta yer alan sorularda herhangi bir becerinin kazandırılmaya çalışıldığı görülmemektedir. Sorular incelendiğinde ise; genel olarak 2018 ders kitabında yer alan soruların daha kapsamlı ve daha üst düzey olduğu görülmektedir. 2005 programındaki “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” ve “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanları ile 2018 programındaki ‘Etkin Vatandaşlık’ öğrenme alanında yer alan ders kitaplarındaki sorular incelendiğinde; ele alınan derse özgü becerinin “sosyal katılım” becerisi olduğu görülmektedir. ders kitaplarında sıklıkla açık uçlu sorulardan yararlanılmış olup soruların niteliği incelendiğinde; 2005’te hazırlanan soruların daha uygulamaya dönük olduğu göze çarpmaktadır. Ders kitaplarının, ölçme ve değerlendirme boyutunda; derse özgü becerilere yönelik hazırlanan soruların daha çok açık uçlu nitelikte olduğu, 2018’de daha çok becerinin sorular aracılığıyla kazandırılmaya çalışıldığı ancak kullanılan metinlere ve yararlanılan görsellere göre, ölçme ve değerlendirme bölümünde derse özgü becerilerin kazandırılmasının yeterli düzeyde olmadığı (Gülersoy, 2013) sonuçlarına ulaşılmıştır. Soruların niteliği incelendiğinde; 2005’te hazırlanan soruların daha üst düzeyde olduğu, öğrencilerin çıkarım yapmalarına yönelik olduğu görülmektedir. Literatür bu sonucu desteklemektedir (Önal ve Kaya, 2006).

SONUÇ VE ÖNERİLER

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki derse özgü becerilerin öğretiminin karşılaştırılmasını amaçlayan bu araştırmada; ders kitaplarında yer alan metinlerde, görsellerde ve kitapların ölçme ve değerlendirme bölümlerinde derse özgü becerilerin nasıl ele alındığı incelenmiştir. Araştırmanın birinci alt problemine göre; 2018 ders kitabında daha fazla becerinin, daha fazla metin türüyle öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı; 2005 ders kitabının metin türü açısından, 2018'e göre daha sınırlı olduğu görülmektedir. Metin türleri incelendiğinde; 2018 ders kitabındaki bilgilendirici metinlerin, 2005 ders kitabına göre daha uzun olduğu ve 2018 ders kitaplarındaki metin türlerinin beceri kazandırılma açısından 2005'e göre daha fazla çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik bulgular incelendiğinde, ders kitaplarındaki görsellerde sadece değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama ve sosyal katılım becerilerinin ele alındığı görülmektedir. 2005 ders kitabında bu beceriler için kullanılan görsellerde kavram karikatürlerinden sıklıkla yararlanıldığı, 2018 ders kitabında kavram karikatürlerinin hiç yer almadığı ve 2005 ders kitabında daha çok görsel, daha az yazı kullanılıp bu durumun 2018 ders kitabında tam tersi olduğu tespit edilmiştir. 2005 ders kitabındaki görseller, 2018 ile karşılaştırıldığında daha gerçekçi niteliktedir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine ise; ölçme ve değerlendirme boyutunda, 2018 ders kitabında, 2005'e göre daha fazla becerinin kazandırılması hedeflendiği görülmektedir. 2005'te genellikle açık uçlu sorulardan yararlanılırken, 2018'de çoktan seçmeli ve boşluk doldurma sorularından da yararlanıldığı tespit edilmiştir. Sorular incelendiğinde ise; genel olarak 2018 ders kitabında yer alan soruların daha kapsamlı ve daha üst düzey olduğu görülmektedir.

Araştırmanın sonucunda, 2005 öğretim programına göre hazırlanmış ders kitabında öğrencilere daha az becerinin kazandırılmaya çalışılmasının, beceri eğitiminin niteliği açısından daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Nicelik bakımından fazla becerinin kazandırılma amacının, teoride faydalı görülse de öğrencilerin bu becerileri içselleştirmesi açısından zor olacağına inanılmaktadır. 2018'de metin türü açısından çeşitliliğin fazla olmasının ise, öğrenci dikkati ve ilgisi göz önüne alındığında, yararlı olabileceği düşünülmektedir. Edininim açısından yetersiz olup sayıca çok becerinin kazandırılmaya çalışılması yerine; bu durumun tersinin hedeflenmesi önerilmektedir.

Ders kitaplarındaki görseller incelendiğinde, görsellerin eğlenceli, öğrenciye dönük olması, kavram karikatürleri gibi öğrencilerin dikkatini çekecek şekilde tasarlanması önerilmektedir. Fazla yazı, az resim olduğunda öğrenciler metinden sıkılabilir. Özellikle ilköğretim düzeyinde uygun görsellerden yararlanılmasının gerekli olduğuna inanılmaktadır. Görsellerin kurgusal olmak yerine daha gerçekçi, gerçek hayat durumlarından örnekler şeklinde verilmesinin "öğrenciye görelilik" açısından ne derece doğru olacağı üzerine çalışmaların yapılması önerilebilir. Ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirmeye yönelik olarak ise; öğrencilere kısa cevaplı 5N 1K soruları yönelmek yerine, 21.yüzyılın gereğine uygun şekilde; düşünen, araştıran, sorgulayan bireylerin yetişmesi açısından üst düzey düşünmeye yönlendirici, açık uçlu soruların kullanılmasının önemli olduğuna inanılmaktadır. Ders kitaplarının bu doğrultuda hazırlanarak, ölçme-değerlendirme boyutunda, nitelikli sorulara yer verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Y., & Toros, S. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde interaktif kavram karikatürleri ve kavram haritaları kullanımının akademik başarıya etkisi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(9), 53-68.
- Aydemir, M., & Adamaz, K. (2017). Sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki beceriler açısından incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 3(1), 106-119.
- Baloğlu-Uğurlu, N., & Aladağ, E. (2015). Mekânsal düşünmenin Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programındaki yeri ve öğretmenlerin bu beceri hakkındaki görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35, 22-42.
- Chuang, C.W., Hwang, G.J., & Tsai, W.J. (2018). A peer tutoring-based concept mapping approach to improving students' learning achievements and attitudes for a social studies course. *International Journal of Online Pedagogy and Course Design (IJOPCD)*, 8(1), 12.
- Cüro, E., & Gömlüksiz, M. N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Çelikkaya, T., & Kürümlüoğlu, M. (2019). 4. ve 5. sınıf yeni sosyal bilgiler programında kazandırılması hedeflenen ortak becerilere ilişkin kazanımların içeriğe yansımaları. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2(2), 166-186.
- Dawson, C. (2009). Introduction to research methods: a practical guide for anyone undertaking a research project. Oxford: How to Books Ltd.
- Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *Sakarya Üniversitesi Online Dergisi*, 4(3), 159-166.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.
- Hayırsever, F., & Kısakürek, M. A. (2014). Sosyal bilgiler ders kitabının ilköğretim programında kazandırılması hedeflenen beceriler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 4(8), 23-42.
- Karasu-Avcı, E., & Faiz, M. (2018). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, 2(1), 1-21.
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi?. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Reşat Genç'e Armağan Özel Sayısı*, 1530-1545.

- Kaymakcı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(13), 230-255.
- Kıroğlu, K. (2006). Öğretenler ve öğrenenler için ek açıklamalarla ilköğretim programları (1-5. sınıflar). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kuş, Z., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. London: Sage Ltd.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5.sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir menemen örneği). *Turkish Studies*, 8(7), 355-362.
- Önal, H., & Kaya N. (2006). Sosyal bilgiler ders kitaplarının (4 ve 5. sınıf) değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(16), 21-39.
- Öztürk, M., & Mutlu, N. (2017). Sosyal bilgiler ve tarih derslerinde beceri ve değerleri ne kadar öğretiyoruz?. *Sakarya University Journal of Education*, 7(3), 552-563.
- Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R., & Aydın, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: karikatür. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-163.
- Sözen, E., & Ada, S. (2018). 2005 ve 2018 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının (sbdöp) karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 53-71.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Tokcan, H., & Alkan, G. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2). 1-19.
- Topcubaşı, T., & Polat, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (Ijtase)*, 3(2), 48-61.
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science]*, 12(3), 842-873.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.